

Czeglédi Katalin : Gyárfás Ágnes A Halotti beszéd mondattana című könyvéről

Hosszú időre ad erőt az, ha olyan tanulmánnyal, könyvvel találkozik a kutató, amely sok évtizedes, kitartó, az igazat kereső munka eredményeként született meg nagy tudással a háttérben. Ilyen könyv jelent meg Gyárfás Ágnes tollából. Jelen írásban nem is tehetek mást, mint felhívom a figyelmet e munkára kiemelve és a saját kutatásaimmal igazolva, megerősítve a szerző gondolatait.

Eszenyi Miklóst dicséri, hogy a könyv hátoldalán lévő bemutatón belevette a következő igen fontos összefoglalást:

"Észrevette, hogy a mezopotámiai ékjeles írás ugyan a magyar gyökökön épül fel, de nyelvtana idegen. Viszont a korábbi, pecsétengerekre vésett képjelírási szöveg magyarul olvasható s nem más, mint a magyar gyökszavak sűrített megjelenése, leginkább szakrális szövegekben. Mind a gyökszavak beszédeleme, mind a sűrítés, tömörítés módja összecseng a Halotti Beszéd stílusával, így ez a fontos nyelvelmélet összekötő láncszem a történelem előtti és a mai nyelv között."

A gyökszavak gyökei ellenőrizhetők számos szakirodalom mellett egyrészt a Czuczor-Fogarasi szótár segítségével, másrészt a Gyökrendszer c. könyv (CZEGLÉDI 2012) figyelembe vételével.

Mindemellett új feladat is kiolvasható a könyvből, mégpedig az, hogy a Halotti Beszéd hangtani és alaktani vizsgálatairól szóló szakirodalmat újra számba kell venni, annak kritikai feldolgozását el kell végezni s a legújabb kutatások fényében meg kell írni a Halotti Beszéd hangtanát és alaktanát. Ennek szükségességét néhány esetben jelezni fogom.

A könyv felépítése kitűnő. Csupán annyit jegyeznek meg, hogy mindjárt az elején jó lett volna egy rövid előszó, amelyet a nagyon jól megírt Kis bevezető követett volna, majd a "Halotti Beszéd latin és magyar nyelven a Pray-kódexből" rész.

21. old.: Figyelemre méltó meglátás: "Azért kell mondattanilag elemezni a művet, hogy benne minden szó értelmet kapjon, és ezáltal kiemelkedjék a bölcséleti tartalom."

A nyelvünk tükrözi és a nyelvészeti kutatásaink igazolják azt, hogy a HB. "a magyar kereszténység több ezer éves hagyományait is őrzi s így az isteni eredetű, de csak a magyarokra jellemző, az Egy-ből eredő dualitás azért, hogy három legyen gondolat-sor hordozója." Mindez kiolvasható a személyes névmásokból és a számnevekből is.

A magyar logika szerint *isa* valóban nem bűnhődik, nem bűnhődhet, hiszen az őssel, a teremtővel, a forrással, az eggyel azonos. Ádám pedig mint ember teremtmény ugyanúgy, mint az élő természet más része, a folyóvíz, a növény és az állat. Természetes hát, hogy a szkíta-hun utódnyelvek közül a török ma is ismeri és használja az *Adam* szót nemcsak személynévként, mint ősnak a nevét, akinek a leszármazottai alkotják a családfát, köztük szerepel a *Mad'ar* is, hanem közszóként is, vö.: oszm. *adam* 'ember' s erre felhívta a figyelmet a szerző is.

Természetes, hogy "egyek vagyunk a teremtőnkkel", aki az ő képére teremtett minket. A földrajzi névi kutatásaim juttattak el oda, hogy lássam számos nyelv, élükön a magyar ezt a mai napig úgy fejezi ki, hogy az utódot a forráshoz, a maghoz, az őshöz tartozónak, forrással, maggal, őssel ellátottnak, forrás, mag, ő mellett lévőnek nevezi. Ugyanakkor az is benne van, hogy a forrás, a mag, az ő az úr, a meghatározó, az irányító s az utódok a forráshoz, a maghoz, az őshöz hasonlítanak. Mindebből egyenesen következik az, amit tartalmaz Gyárfás Ágnes könyve, hogy az *ős* (*ysa*) tökéletes s az ember nem azonos az ő teremtőjével, annak csak a képmása. Ugyanakkor Ádám is ő egyben s az utódok, az emberiség örökölte az ő tulajdonságait.

A *paradicsom* olyan is, mint az anyaméh.

A *por* szóban valóban kettősség van. Tartalmazza a szemet, mint forrást, valamint a holtá válás utáni port *hamu* formájában. A *hamu* szó összetartozik a magyar *homok* szóval, amely a törökségben *qumak* stb. Megállja a helyét "a (cha)mu ugyanez anyai szinten", mármint atya, vagyis ős megfogalmazás. Természetes, hogy a *pur* egyben elevenítő lélek, hiszen mint forrásnak az egyik fő tartozéka.

A mennyei szállás fent van, mint a forrás s jellemzői közé tartozik az igaz és a jó. Ez utóbbi (*jó*) pedig természetes, hogy fennmaradt 'folyó' jelentésben is.

28. old.: Ami a '*feledeve*' igét illeti, elbeszélő múlt - s ma *feledé* -, nem lehet a *feled* és az *eve* elemekre bontani.

Az *Isten* szó valóban két tagból álló összetétel, amelynek az előtagja *is* összetartozik az *ysa*-val. A *víz* és az *atya* szóval való kapcsolatát is igazolják a földrajzi névi kutatások és a magyar nyelv, különös tekintettel a szkíta-hun utódnyelvekre. Mindezt megtámogatja az alábbi vélemény is: Kuun Géza (in: ERDÉLYI 2004:53) "Véleménye szerint a kazár király, kagán az ügyek intézését az isa-ra bízta, aki részben a magyar gyulának megfelelő személy volt, ...A kazár isa nemcsak főbíró, de kormányzó és főhadvezér is volt, ..." Mindez arra utal, hogy társadalmi címnévként használatos az isa a keleti nyelvekben. A csuv. *aslă* (< *as*: szótó + *-lă*: képző) 'öreg, régi' melléknév töve (*as*) is idetartozik. Továbbá rokona a Kāšy. *izī* 'isten' szó, amely kötődik a tűzhez és a Naphoz s mint ilyen, férfi tulajdonságú.

30. old. Kitűnő megfogalmazás, amit szintén az *ysa*-ról mond a szerző: "ez a lélek ismeri az ősi utat".... "mind-mind tőle jöttünk és hozzá visszajárók vagyunk". Ezt a kettősséget tartalmazza maga a *por* és a *hamu* szó külön-külön is. Madách Imre Az ember tragédiája c. művében mindez benne van. Bár az idézet, mely szerint "A cél halál, az élet küzdelem, s az élet célja a küzdelem maga" nem hangsúlyozza azt, hogy a halálban benne van a születés, de maga a mű igen, amikor megtudjuk, hogy Éva áldott állapotban van.

Labattól eltérően az olvasható ki a földrajzi nevekből és a magyarból, valamint a szkíta-hun utódnyelvekből, hogy: Az ősteremtő, az ősforrás a víz s mint ilyen, ős és atya kezdetben kizárólag női természetű. Logikus, hogy a nyelvekben ugyanaz a szó egyaránt megnevezi az atyát és az anyát. A férfi, mint atya megjelölés csak későbbi. Abból az időből való lehet, amikor eleink gondolkodása szerint az élőlények a Nap és a Föld, a Nap és a víz, azaz a férfi és a nő együtteséből, nászából keletkeztek és keletkeznek.

31. old.: A "*lelic ert*" lélekért szóban a *lelic* 'forrás' jelentést tartalmaz s az *-ért* határozórag összetartozik az *érdem* szavunkkal. A "*lilci*" ma *lelke* végső *-i* magánhangzója birtokos személyjel, amely ma a csuvasban szinté *-i*. A mai magyarban ez nyíltabbá válással *-e* lett. Eredete az egyes szám harmadik személyű névmás, vö.: magyar nyelvjárási forma *í, itet* 'öt' stb.

A *por*, *hamu* és a *lélek* szavak jelzik, hogy az ember egyszerre halandó és egyszerre halhatatlan. A teste halandó, a lelke halhatatlan. Másképpen, az ember úgy teljes, hogy egyben mag is. Ez a tulajdonsága megegyezik az *ysa* tulajdonságával s a mag állapot egyben a mennyei nyugalom állapota is. Fontos: "ezért a célért kell imádkozni", mert ezzel az élet örökkévalóságáért is imádkozunk. Ennek a gondolkodásnak, világszemléletnek az alapja a természet, illetőleg az ember és a természet kapcsolata, amelyet az ember kitűnően ismert s a jelképeknek ez adott alapot és értelmet.

A "*szen achscin*" szent asszony szókapcsolatban a *szen* a forrás, a mag, az ős egyik tulajdonsága, természetes, hogy fennmaradt 'forrás' jelentésben is, vö.: ko. *sin* 'forrás', de benne van a *Szinva* pataknevünkben is. Az "*achscin*" asszony összetett szó, az előtagja elvileg összetartozhatna az *ak, aka, ag* formákkal, melynek a jelentése 'férfi, okos, bölcs, tiszteletré méltó, ős, atya' ld. török *aksakalı* (< *ak* + *sakal* 'teremtő, ember'). Kāšyari szerint a *Xātūn* 'fejedelemasszony' jelentésű, s a *kagan* feleségéről van szó, tehát inkább a *kagan* szót kell benne látni. Az utótag pedig *sin* 'nő' jelentésű szó, a családjába tartozik a magyar *szen*t töve és a forrást jelentő ko. *sin* stb. Korábbi változata a *tin* (tVn) szókezdő *t*-vel, amely bizonyos esetekben *sz-* lett, máskor *d*-vé zöngésedett (vö.: *donna*) stb. Ha az első eset lenne az igaz, egyszerűen a férfi és a nő egységét jelentené az *asszony* szó. A második eset szerint pedig a kagán nőjét kell benne látnunk. Mindkét esetben természetes az *úr*nő értelmezés. Hozzá kell tenni, hogy a törökségben ismert *katun* 'asszony' szó etimológiailag idetartozik. Következésképp, a *Xātūn, katun, oszm. kadyn, magy. asszony* ugyanannak a szónak az alakváltozatai, etimológiailag ugyanazok.

32. old.: A "*bovdug*" szó ma *bódog, boldog* formában ismert. A két változat úgy tartozik össze hangtanilag, hogy az *-l-* előzménye olyan réshang *-δ-* (interdentális zöngés spiráns) volt, amely több irányban változott.

1 Helytelen a 'fehér szakáll' értelmezés. Bár az eredeti komplex jelentéstartalomnak részei az *ak* 'fehér' és a *szakáll*, de az *aksakal* török szónak nem ezek szolgáltak alapul.

Esetünkben *-l-* lett belőle (ld. *boldog*), illetőleg olyan *-w-* (bilabiális zöngés spiráns), amely tovább változva vokalizálódott, azaz magánhangzó lett belőle: *-w-* > *-V-*, majd redukálódott (az ejtésben rövidült és zárt ejtésűvé vált) és eltűnt az ejtésből, miközben az előtte álló magánhangzó megnyúlt, ld. *bódog*. Az Akadémia álláspontja szerint ezekben az esetekben az *-l-* szervesen betoldott mássalhangzó és az eredeti helyes alak a mássalhangzó nélküli, vö.: *tölgy-tógy, völgy-vógy, szöllő-szölő, gyümölcs-gyümölcs*. Ez téves és nem igazolt megállapítás. Hozzáteszük, a *boldog* szóval összetartozik a *vastag* (< *vas*: szótó + *-tag*: képző) szavunk. A *boldog* az eredeti jelentésével az áldott állapotban lévő ösanyára utalt. Éppen ezért lehet szent. E gondolkodás szerint a boldogság az áldott állapotban levőség. Ez azt is jelenti, hogy teljes, amit a szó szerkezeti felépítése és az alkotó elemek is igazolnak: *bol*: szótó, rokona a magy. *tele2* + *-dog*: 'valamivel ellátott, valami mellett lévő, valamihez tartozó' képző. A *boldog* másképpen *teleség*. A *-dog* és a *-ség* képző ugyanaz, egymásnak alakváltozatai.

Az "aranyasszony" szó sok más mellett a Napba öltözött asszonyt juttatja eszünkbe s minthogy a Nap férfi tulajdonságú, a nő és a férfi egysége, a termékenység, az élet biztosítása is benne van, ezért az *aranyas asszony* szent, bölcs, ősi asszony, mindentudó. Az aranyas szó valóban tartalmazza az *ara* szót és lehet 'égi menyasszony' értelme, benne van *ar* 'áradó', az *ar* sugározhat jót, annál is inkább, mert a török *ver-* 'ad' jelentésű szóval is rokon, s az *ad* eredeti jelentése 'életet ad' volt, azonban az aranyasnak nem szolgálhatott alapul egyik sem. Az *arany* töve a *féher* és a *sárga* szavakkal tartozik össze s mint ilyen a forrásra, a tisztára, az ősiére és a szentire utal.

A szerző kitérő megfigyelése: "a latin szöveg őrizte meg a Boldogságos Szűz Mária megnevezést, ... Itt azonban nem nyugati átvételről van szó, hanem teljesen saját megnevezésről: szent asszony, Máriát mond a szövegíró". Hozzáteszük, a latinba olyan nyelvből került be, amely a magyarral rokon.

A húsvéti játékok lényege is szorosan kötődik a *por, hamu, lélek* szóval kapcsolatosan elmondottakhoz. "Miért keresik a holtak közt az élőt..." kérdésben benne van a válasz is. A húsvét jelképei a tojás, a tojásra írt minták, a vessző, a víz és a vízzel való locsolás a megtermékenyítésre, a születésre utalnak. A tojás, a mag, mony, víz, forrás benne van a holtakban is, s ez örökítő szerepű, másként az élő, az örökké élő.

32-33. old.: A három szent asszony Szűz Máriát jeleníti meg Jézus keresztfája alatt kitűnő gondolat körben. A három szent asszony a teremtést, a születést jelképezi s a keresztfá metszéspontja az élet kiinduló pontja is. A későbbiekben a három szent asszony helyére beírt két Apostol neve (Péter és János) már nem tartalmazhatják ezt a gondolatot.

35. old.: "Cibele, az istenek nagy anyját" Rómában egy templomban tisztelték a Minden szentekkel megállapításban. A *Cibele* igen fontos ősi név, összetartozik a csuv. *Šaval*, or. *Civil* folyónévvvel s a csuv. *šál* 'forrás' szóval.

36. old.: "A *-ság/-ség* képző a régiségben fő-t jelentett." megállapítást igazolják a ko. *sin* 'forrás', az ÓT. *sug, sub* 'víz' szavak is. Ugyanakkor összetartozik a 'hegy' jelentésű szóval, amely magyar földrajzi nevekben is megvan, vö.: *Ság-hegy*. Hozzáteszük, a hegynek is van forrás szerepe. Keleten a hegyet szentként tisztelik és áldott állapotban lévőknek tartják s mint ilyen, forrás szerepe van.

37. old.: A földrajzi nevek és a nyelvünk igazolják azt is, hogy a "teremtő, akihez ősi jogon mindig vissza járók vagyunk".

38. old.: Támogatjuk a szerzőt abban is, hogy az *ysa, isa* a magy. *ős* szóval és az *Isten* előtagjával (*is*) azonos. Az *isemuc* töve az *ise* s a *mu* 'én' személyes névmásból keletkezett birtokos személyjel, továbbá a *-c-* (mai helyesírás szerint *-k*) többes szám jele - a *két, kettő* számnévünk kezdő mássalhangzója - hozzáadásával.

Elvileg megvan a lehetősége annak is, hogy a 'gyökér' (vö.: tör. *kök*, Kāšy. *kuk* 'gyökér') jelentésű szó szolgált alapul a többes számnak s a *két, kettő* elsősorban a duális jelölője. Hozzáteszük, a két számnév abszolút szótóvében is ugyanaz a *kök, kuk* 'gyökér' szó van meg, amelynek megfelelője a magyarban *kákó, kankó* elágazásra utaló szó. A *két, kettő* a gyökérből, a forrásból való elágazást szemlélteti. Hasonló gondolkodás szerint született a törökségben a 'kettő' számnév, vö.: csuv. *ikkē*, oszm. *iki* 'kettő'. A magyarban ezt az ág is szemlélteti.

2 Ld. Kāšy. idevonatkozó adatai.

Az *isemuc* szó azért is figyelemre méltó, mert az *ősünk* (< *ős*: szótó + *ün*: én + *-k*: többes szám jele) ma használt megfelelőjével szemben itt az én megfeleléseként az *m*- kezdetű változat van meg, amely ma is ismert számos keleti nyelvben, még az urálba soroltak között is használt, vö.: *men* 'én'. Arról van szó, hogy korábbi szókezdő *w*- az egyik irányban *m*- lett, vö.: *men*, a másik irányban *-0* (zéro) vö.: magy. *én*, a harmadik irányban *b*-, vö.: oszm. *ben* 'én' stb. A HB e tekintetben azért is fontos, mert az egyes szám első személyű személyes névmásnak nem a mai változatát őrzi birtokos személyjel minőségben. Az *íme* szóval nem lehet azonos a névmás, de a második eleme (< *í* + *me*) a *me* összetartozik vele, a magy. *mi* kérdőszó is rokon.

Az *isemucut*: *ise* 'ös' + *mu* 'én' (birtokos személyjel minőségben) + *-cu*: többes szám jele + *-t*: tárgy ragja elemekre bonthatjuk.

39. old.: Az *a* hang valóban lehet alapfunkcióban atyai, anyai jelentésű, mint ahogyan egyetlen magánhangzó jelölheti a vizet is, vö.: csuv. *ušyrma* (< *u* 'víz, víz folyama' + *šyrma* 'árok, patak, szakadék').

Az *apja*, *anyja* úgy értelmezhető, mint a gyerekek az *apja*, *anyja* és a *-ja*: egyes szám 3. személyű birtokos személyjel. Hozzá kell tenni, hogy a magyar nyelvjárásokban a szülőköt ma is hívják úgy, hogy *apja*, *anyja*. Ezek az *apa*, *anya* alakváltozatai és nem tartalmazzak *-ja* birtokos személyjelet. Arról van szó, hogy egy korábbi *apka*, *anka* forma *-k*- hangjából *-j*- lett, így keletkezett az *apja*, *anyja* változat. Ha a *-k*- fejleménye *-0*- (zero), akkor keletkezik az *apa*, *ana*. Az *anya* esetében a *-k*- fejleménye a *-j*- meglágyította az előtte álló *-n*- nazálist.

Abban azonban nem értek egyet a régi nyelvészeinkkel (Mészöly Gedeon, Beke Ödön, Tompa József, Simon János), hogy ez azért van, "mert az emberi szellem "primitív nyelvi" korszakának a jellemzője". A nyelv ugyanis attól élő, hogy örökös mozgásban, változásban van s egy korábbi hangállapot gyakran a teljesebb, még meglévő formát tartalmazza.

Az *ysa*, *isa* szóvégi *-a*-ja ezúttal az abszolút tőhöz tartozik, nem lehet E/3. birtokos személyjel. Továbbá az *isa* valóban nem lehet azonos a *biza*, *bizony* szavakkal sem.

40. old.: Amint fentebb jeleztem, az *ím* és az *íme* összetett szó: *í* + *m*, *í* + *me*. Az *ím* esetében utótagként csak a kezdő mássalhangzó maradt meg.

41. old.: Figyelemre méltó, igaz gondolat: "A magyar nyelv képes mindenre. A HB nyelve még a magyar nyelv őstömbszerű állapotában volt. Kifejező és tömör". Az is természetes, hogy a "Kazárok a gyulát *isa*-nak hívták. Van *Isaszeg* város.", azonban mindig körültekintéssel kell eljárni, amikor a neveknek, szavaknak az alapul szolgáló szót keressük. Nem elegendő az alaki egybeesés.

43. old.: Az *isa* mint *ős* egy is, következésképp teremtő lélek, az étellel kapcsolatos. "A Tulipán népe táblán az us segél értelme *ős*, *ős* isten, *ős* lélek", s a *segél* szó etimológiailag összetartozik a már említett csuv. *Šaval*, or. *Civil* folyónévvel s a csuv. *šál* 'forrás' szóval, de a *székely* népnévünkkel is.

Kiemeljük a következő fontos gondolatot is: "A szemek az égi szférában, az égben lakó ősök lélekszemét idézik. A tábla alsó szférájában, a földi világban szerepel az us segél - Isten segítségével szöveg, ahol az us gyök az ősisetenségre utal és így több, mint a szemekkel jelzett nemzeti, családi eleink." Ide kötődik a magy. *szem* mint 'forrás', vö.: *tengerszem* 'vízforrás', de vele közös gyökerű az ang. *sea* 'tenger', amely nemcsak a nagy vizet jelöli, hanem 'víz, folyó' jelentése is van a *tengernek*.

Figyelemre méltó: "A természetistennő elnevezésű táblán *engur ama us hum a* = tengerek ősanya, gyümölcsöző anya. Ez a tábla a Kr.e. III. évezredből származik, amikor már a képjelek gyököket jelöltek, s elmosódott sok őseredeti tartalmi elem." Itt már folyamatosan hozzáírják az *us* = *ős* gyököt a női istenanyai minőséghez is. Elvileg az *engur* lehet 'víz és folyó' jelentésű is, vö.: magy. *tenger*, mari *enger* 'patak', bask. *ängy* 'árok, patak' stb.

Az "*us tu* = őstudás" jelentésű két tagból álló kifejezés második tagja a *tu* rokona a magy. *tud*, *tan* stb. szavaknak.

Törvényszerű, hogy "őseink az Ős-t és az ősi dolgokat az égen keresték....", hiszen a folyóforrás is fent, azaz legfelül van a víz többi részéhez képest. Törvényszerű az is, hogy "A teremtés a magosságban történik és a földre

hat. A műveletet az *us hun* végzi. Világosan olvasható, hogy a teremtő *us* egyben *hun* is." Az *us hun* szókapcsolatnak a második, azaz a *hun* tagja azért is érdekes, mert összetartozik a *hun* népnévvel, amelynek 'ember' jelentése is van ugyanúgy, mint a *magyar* névnek. Sőt rokona az or. *syn* 'fia valakinek', amelynek a párja megvan a kínaiiban is, ahol a szó *hun* eredetű.

Hozzáteesszük, a *tengri* a törökségben nemcsak 'isten', hanem 'ég' jelentésű is. Az is természetes, hogy a gyógyítás a magosságban, azaz a forrásban történik, természetes hát, hogy a mesékben a hősök, a szereplők a forrásvíztől kelnek életre.

45. old.: Figyelemre méltó, hogy a régi írásokban "a teremtő neve *an* volt". Az *ana* azonos a magy. *anya* szóval, amelynek korábbi változata **anga*, **anka* volt.

46. old.: Csak megerősíteni tudjuk, amint igazolja Gyárfás Ágnes a magy. *ős* és *isten* szavak mezopotámiai kapcsolatait legalább Kr.e. 3-2 ezerből. A kínai *thien* 'ég' a hunoktól való, összetartozik a tör. *tengri*, a magy. *hun*, *menny* szavakkal, de idetartozik etimológiailag a finn *ukko* 'finnek régi pogány istenségneve'. Rokona az "an, amely Kr.e. 3-5 ezerben gyakran kifejezte a teremtőt". Összetartozik velük az *il* (első), az *egy* és az *ina* is. A szócsaládba tartozik az oszm. *tavan* 'plafon, mennyezet' szó is, hiszen ív formájú. Alakja révén kötődik hozzá a csuv. *tukun* 'kerékabroncs, karima, karika, gyűrű' stb., s természetesen rokon a csuv. *tävän* 'rokon' szó, amely kizárólag vérbeli rokont jelentett eredetileg. A szó megvan a törökség számos nyelvében.

47. old.: Meg kell jegyezni, hogy a *Turan* elemekre bontását és magyarázatát én másképp látom, eszerint képzett szó. Bár jelenleg kétféle megoldás kínálkozik. Az egyik szerint *Turan* < *tu-*: abszolút szótó + *-ran*: 'valamivel ellátott, valamihez tartozó, valami mellett lévő' jelentésű képző. A *turan* szó genetikailag összetartozik a törökségben ismert *tengri* 'isten, ég' szóval (< *teng-*: abszolút szótó + *-ri*: képző), csuv. *turā*, *torā* 'isten' (< *tu-*: abszolút szótó + *-rā*: képző), de rokona a csuv. *turi* 'felső', a *turux* megerősítő szócska, *tymar³* 'gyökér' (< *tyma-*: abszolút szótó + *-r*: képző), *türinke*: régi törzs neve (< *tü-*: abszolút szótó + *-rinke*: képző), csuv. *tyrā* 'gabonamag' (< *ty-*: abszolút szótó + *-rā*: képző) és az or. *verx* 'felső, fent lévő'⁴ (< *ve-*: abszolút szótó + *-rx*: képző) szó is. Teljesen természetes, hogy a *tu-* abszolút szótó megvan a csuvasban 'hegy' és 'szül' jelentésben. A másik lehetséges megoldás az, hogy a *Turan* és a *Turxan*, *Turkan*, *Turfan* nevekkel közös etimológiájú, s jelentése 'uralkodó' (vö.: Kāšy.). A szó tövében (*Tur*) egy 'uralkodik, irányít, vezet' jelentésű igét kell látnunk, amelyhez *-kan*, *-xan* folyamatos melléknévi igenév képző járult. Így a *Tarkan* jelentése 'irányító, vezető, parancsoló', amely megfelel az 'uralkodó'-nak s összetartozik vele a *Tarján* negyedik honfoglaló magyar törzs neve is. A kutatásaim az első megoldást támogatják. Eszerint a *Turan* és a *Tarkan*, *Tarxan*, *Tarjan* két különböző etimológiájú szó.

49. old.: Az is természetes, hogy az *ős* 'szent' jelentést is tartalmaz. "Remete Szent Pál tehát a Pálos szerzetesek őse s a jámbor remeték mind ősfiai, akikben az ő lelke erejével működik a hit. Tehát a lelke bennünk él. A szerzetes remeték még az ősi hit elvén őshöz járók voltak, haláluk után szent mesterük lelke közelébe tértek haza az égi úton. Időben, térben összetalálkoztak a magyar lélekgondozó erők. A Pálos szerzetesek a Boldogasszony tisztelet ápolói, hű gondozói..."

A nyelvek is igazolják, hogy "Szent Mihály alakjának tisztelete összeköti az eurázsiai turán hitvilágot."

50. old.: "Mihály arkangyal lovával áll a lélek segítségére, mert a magyar nép az égben is lovon járt, s végső útján teremtő istene elé Szent Mihály lován vonult be."

51. old.: Kiemeljük a következő gondolatokat: "Egyetlen nép sem rendelkezik olyan ősi egyházrenddel, mint a magyar. Ez a rend a lélekre épült, amely égi eredetű." "Mindenszentek, akik az első églakók, Isten teremtő művének tanúi voltak." A következő gondolatban, mely szerint "A tudatunk befogadja az újat, mély tudatunk azonban kitörölhetetlenül őrzi a régit." az is benne van, hogy a mély tudatunk őrzi a magyarságunkat, a nyelvünket.

3 Vö.: magy. *tar* 'kopasz', azaz tarvágás, vagyis gyökérvágás, és a magy. *gyökér*.

4 Nem szláv eredetű szó.

A mély tudatunk pedig akkor szűnhetne meg, ha megszűnne a nyelvünk, amely a mély tudatunknak az ébren tartója, ennek pedig a következménye a magyarság pusztulása lenne.⁵

54. old.: A *zumtuchel* azaz szemetekkel szó több szempontból is érdekes. A következő elemekre bontható: *zum* 'szem' szótó + *tu*: 'te' + *c*: többes szám jele, a *két*, *kettő* számnév kezdő mássalhangzója + *-hel* '-vel', jelentése eredetileg 'együtt'.

A *mic vogmuc* szókapcsolat első tagja a *mik* a *-k* többes jellel ellátott *mi* mutató névmásból alakult kérdőszó. A *vogmuc* a *vogy* 'van' jelentésű létige + *mu* 'én' + *-c*: többes jel elemekből áll.

55. old.: *Latiatuc* < *Lat*: szótó 'lát' + *-ia* '-ja': E/3. személyű személyrag (a tárgyas ragozást jelölő, az E/3. személyű személyes névmás illetőleg mutató névmási eredetű elem) + *tu*: 'te': (eredete *tu* 'te': E/2. személyű személyes névmás) + *-c* '-k': többes szám jele elemekből áll. A magy. *lát* a szemmel, a forrással kapcsolatos. A forráshoz tartozik a meder is, ami lent van, következésképp a *láb* is összefügg vele, ld. még *lábad* 'úszik' szavunk. A Czuczor-Fogarasi szótárnak igaza van, a *szem* összetartozik a *személy* szó *szemé-* tövével.

62. old.: A szent szavak a víz, a forrás valamely tulajdonságát őrzik. A *húgy* csillag volt, a *sár* arany volt (*sár*, *sárga arany*, *sárarany*), a *pur* éltető lélek volt, az *amu* égi vízánya, az *us*, *as* pedig ős volt, amelynek a Naphoz is köze van. A *pur* franciául 'tisztá' jelentésű, idetartozik, hiszen mint forrás csakis tiszta lehet. Természetes, hogy a régi képjel írásban 'tisztá, szent, fénylő, testet öltés' jelentésű.

Mint fentebb említettük, a *hamu* összetartozik a *homok* szóval, amely a törökben *qumaq* s a homokszem mint forrásszem a magassággal, a forrással, maggal kapcsolatos.

63. old.: Tökéletes megfogalmazása a lényegnek: "*ustu*: 'östudás': atyai (*isa*, *ysa*) és anyai (*ch*)*omuv* elemi égi magvak vagyunk, s bennünket a lélek (*pur*) elevenít."

65. old.: Igen tanulságos a *milostben* szó. Tövében a *málik* ige van meg, amely összetartozik a *malom* szóval. A *malaszt* képzett szó, "mint mennyei malaszt teremtésre alkalmas hely, közeg, eszköz." "A malasztnak állandó jelzője az égi, mennyei szó. Másféle malaszt nincs." A malaszt "a szakralitás csodája... megfoghatatlan, átláthatatlan, mégis létező."

A természet igazsága, hogy "A teremtés malmához nem kell energia és löerő, mert ez az a malom, melynek nincsen köve, mégis lisztet jár, mégis lisztet jár". Valóban, az anyaméhben megtermékenyítéskor málik, hasad is a mag. A szerző a HB értelmezését széleskörűen igazolja. Az ősi tudást sok oldalról mutatja be, amely benne van a HB-ben: "eleve teremtette, az elegy korában, amikor éppen csak hogy szétválasztotta egymástól az égi és a földi vizeket, amikor az idő és a tér még elegyedett is, a teremtői elv sérthetetlen volt." Ld.: *málik*, *mag*. Fontos, hogy ez a teremtői elv a mai napig változatlan és sérthetetlen, amelyet a nyelvünk úgy tükröz, ahogyan van.

66-67. old.: Valóban "*eleve*": első, egy, Isten neve is, ld. *el(ső)*, *él*. A szó hatalmas területen ismert, ld. tör. *ilk* 'első', koreai *el* 'egy' s ez a magyar, a szkíta-hun nyelveken, a turánin keresztül Mezopotámiába is elvezet bennünket.

68. old.: Természetes, "Mindezek ismeretére azért van szükségünk, mert a közel-keleti népek hosszú évezredek óta turáni anyanyelvűek voltak és az ősi gyökzavak benne maradtak a később helyükre települő népek nyelvében. Ha a magyar nyelv múltjával foglalkozunk, a közel-keleti történelem és történelem előtti népek nyelvét nem hagyhatjuk figyelmen kívül, ...". Kitűnő megfigyelés a következő, amely csakis következetes, őszinte és hatalmas munka eredménye: "kevert nyelv: a történelmi kor rontott nyelve", amely már nem volt ragozó és nyelvtanát héber mintára alakították át, de így is szembeötlő a magyar nyelvvel való hasonlósága."

"Mi példaként nem ezt a kevert nyelvet emeltük ki, hanem a korábbi, a Kr.e. 3-5 ezer éves turáni ősnyelvet, melyet nem agyagba nyomtak, hanem drágakőre véstek. Kis táblákra, pecsételőkre, néhol pl. Nimrud városában hatalmas falfelületre."

⁵ Felelősségünk tehát templomot és iskolát a magyarságnak - hívják őket székelyeknek, csángóknak, palócoknak stb. - ahol az ígét magyarul hirdetik s az ős tudást az újjal együtt magyarul adják át, tanítják.

69. old.: A *miv*: többes szám első személyű személyes névmás. "A régi képjelíráshoz turáni nyelvben *mi*, *min* gyök jelentése 'mennyei' és ha *mi* rólunk van szó, az mindig a mennyei teremtővel való kapcsolatot jelenti. A korai írásokban, mint pl. a kék kövön az AN teremtőnév szóbeljei gyökként szerepel. A teremtőt a *mi*, *min*-t jelentő szót két ovális ponttal jelölték: 00. Így olvasata: *Mi* teremtők, *Mi* urunk, *Mi* ösünk. A két pont és a *min* a kettes számnak is megfelel. Ez utalhat az égi kettősre (fény és víz a teremtés őselemei) és utalhat a teremtő gyermekeink közös, égi eredetére is." Ez a gondolat arra is utal, hogy a *mink* személyes névmásban a *két*, *kettő* számnév kezdő mássalhangzóját kell látnunk s a duális jelentés van meg benne. Tehát a magy. *mi* nyelvjárási alakja *mink*, szótöve a *min* 'én' jelentésű, rokona a vog. *men*, osztj. *men* stb., a *-k* pedig a *két*, *kettő* számnévünk kezdő mássalhangzója. Eszerint a *mink* 'két én' értelmű.

70. old.: Figyelemre méltó, hogy "az ősi turáni iratok is említik az Adam nevet a női méh formájú képpel (AD), és az ember jelentésű (DAM) képpel együttessel." Ami az *Adam* szó alaktani felépítését illeti, két eset lehetséges. Elvileg az *Adam* felbontható az *Ada* + *m* elemekre s a második elem vagy mag jelentésű szó kezdő mássalhangzója, vagy pedig képző 'valamihez tartozó, valamivel ellátott, valami mellett lévő' jelentéssel. Ugyanilyen szerkezetű az *adamah* 'föld' szó (< *ada*: szótő + *-mah*: képző), hiszen női minőségű. A másik lehetőség szerint az *Adam* felépítése: A: abszolút szótő + *-dam*: képző.

A *neki* két elemből áll: *nek*: határozórag + *-i*: birtokos személyjel, amelynek eredete: E/3. személyű személyes névmás, a mai *ő* alakváltozata, ld. nyelvjárási *í*, *ű*.

Ami a *ház*, *haza* szavakat illeti, nemcsak a finnben van megfelelője (vö.: fi. *koti*, *kota*, *kat*), a szót a hunok is ismerték *kutu* formában, az oszm. *kutu* 'doboz' szó is a családjába tartozik, amelynek eredetibb jelentése 'tekercs' volt. Valóban idetartozik a latin, spanyol, olasz *casa*, *caza*, de a csuv. *kasā*, *kas* 'falu' szó is.

74. old.: Az *wt* 'öt' két elemből áll: *w*: *ő* E/3. személyes névmás + *-t*: tárgyrag, amelynek eredete a tV 'az' jelentésű mutató névmás.

A *heon* 'hiába' értelmű. Igaza van Gyárfás Ágnesnek, a *hiú* szó nem illik ide. Úgy látjuk, a szó a *hiány* szavunkkal tartozik össze.

Az *ig*, *igg*, az *egy* számnévvvel azonos, 'kezdet' jelentése is van, de a szó nagy családjába tartozik az *ügy* 'patak' szó is. Az *Eger* városnévnek pedig az *Eger* pataknév szolgált alapul, ennek közszei jelentése 'folyó', vö.: mari *enger* 'patak'. Ugyanakkor a szó alakváltozata a *tenger* 'víz, folyó' jelentésű szó is, amely megvan Kāšyarinál s az ótörökben is ismert a párhuzama szintén 'folyó' jelentésben. E szavak családjába beletartozik az *Úr* szó is.

82. old.: Tanulságos az *urdung* 'ördög' szó vizsgálata. Az *ördög* a lent lévőséggel, a pokollal is kapcsolatban van, rokona az ang. *Earth* 'föld' jelentésű szó. A magy. *Ördögárok* 'földárok' jelentésű s másik neve a *Csörsz árok*, amelynek az első eleme a *Csörsz* alakváltozata az *Earth*-nak. A következőképpen bonthatók elemeikre: *urdung* < *ur*: szótő + *-dung*: képző, *ördög* < *ör*: szótő + *-dög*: képző, *Earth* < *Ear*: szótő + *-th*: képző, *Csörsz* < *Csör*: szótő + *-sz*: képző. Külön rokonok a szótövek (vö.: *ur*-, *ör*-, *Ear*-, *Csör*-) és külön összetartoznak, egymásnak alakváltozatai a képzők (vö.: *-dung*, *-dög*, *-th*, *-sz*).

Az *intésének* szó tövében (vö.: *in*) a 'hajlat' jelentésű *hón* szavunk van meg. Az *int* *-t*-je mint igeképző a *tesz* ige kezdő mássalhangzója.

84. old.: A *mige*- igekötő valóban a *meg*- elődje s a *mag* szóval kapcsolatos.

Az *yl* ma *oly* melléknévi utaló szó, ahol az *o* azonos az *az* mutató névmással, az *-l*, *-ly* pedig 'valamivel ellátott' képző, vö.: csuv. *väl* 'ő' E/3. személyes névmás.

A *turchucat* ma *torkukat* elemekre bontva: *turch*: szótő + *-u*:- birtokos személyjel, eredete E/3. személyes névmás + *ca*: többes szám jele + *-t*: tárgy ragja.

Az "És a gyümölcsnek oly keserű vala vize" mondatban a vize végső *-e*-je E/3. birtokos személyjel és nem részes eset ragja.

Az "Állítmány: *keseruv vola*. ....Lényegében a jelző az állítmány s a létige mindössze névelőt helyettesít." Ez esetben névszei igei állítmányról van szó, a melléknév az állítmány névszei része, a *vola* létige pedig az igei része.

Az "És oz gimilsnec vvl keseruv uola vize" mondat mondattani elemzése szerint tehát az állítmány: *keseruv uola*. Miről állítom, hogy *keseruv uola*? *Gimulsnec vize*-ről. Ez az alany, amelyet egy birtokos szerkezettel fejeztek ki, ahol a birtokos a *gyümölcs*, a birtok pedig a *vize*. Ez utóbbi E/3. személyű birtokos személyjellel (-e) van ellátva.

85. old.: Igaz, hogy "A fény adta ragyogás és a víz mozgékonyasága a teremtés mozzanatához vezetnek".

A *vimágguc* szókezdő v-vel eredetibb alak az *imádjuk*-hoz képest.

92. old.: Az "ez *muncas világbele*" e *munkás világba* szerkezetében az *ez* nem lehet határozott névelő. Mint mutató névmás, kijelölő jelző szerepet tölt be. Ugyanez a helyzet az "ez *lelicert*" e *lélekért* kapcsolatban.

95. old.: A "*mulchotia*" *mulhatja* tövében valóban a *múlik* ige van meg.

96. old.: "vermut" *vermet* szó *vermu* tövével összetartozik a mai *verem* forma, továbbá az *árok*, *üreg* szavak és a *barlang bar* töve.

100. old.: A "*iorgossun*" *irgalmazzon* szó töve a *iorgo*, ma *irga*. Eredetileg szókezdő mássalhangzóval rendelkezett.

106. old.: Úgy látom, hogy az "*Es uimagguc szent peter urot, kinec odut hotolm ovdonia es ketnie, hug ovga mend w bunet.*" többszörösen összetett mondat, a tagmondatok között alárendelő viszony van. Főmondat az első tagmondat: *Es uimagguc szent peter urot*, ennek jelzői alárendeltje a második tagmondat, amely arra a kérdésre válaszol: Milyen Szent Péter urat?: *kinec odut hotolm ovdonia es ketnie*, ugyanakkor főmondata a harmadik tagmondatnak, amely ennek célhatározói alárendeltje és a Mi célból? Miért? kérdésre válaszol: *hug ovga mend w bunet*.

Az első tagmondatban az állítmány: *uimagguc*, tartalmazza az állítmányt kifejező ige, az alany: *mi*, s a tárgy: *szent peter urot*.

A második tagmondatban az állítmány: *odut*, az alany: *hotolm* s a célhatározó: *ovdonia es ketnie*. A szóvégi *-a* és *-e*: birtokos személyjel.

A harmadik tagmondatban az állítmány: *ovga* tárgyas ragozású ige: *ov* (óv) + *-ga* (-ja): E/3. személyű tárgyas igei személyrag, eredete E/3. személyű személyes névmás vagy mutató névmás, amelynek a párhuzamai széles körben ismertek a törökség nyelveiben. Az alany: *ő*, benne van az állítmányt kifejező igében. A tárgy: *bunet*, ennek birtokos jelzője az *w* 'ő, övé' s a *mend* 'mind' pedig mennyiség jelzője.

A *uimagguc* forma tárgyas ragozású. A következő elemekből áll: *uimag* (*imád*) + *-g(u)* (-ju): E/3. tárgyas igei személyrag + *u* 'én' + *-k*: többes szám jele. Ma úgy tanítják, hogy a *-juk*: a tárgyas ragozás T/1. személyű igei személyragja.

Az *ovdonia* 'oldania' relatív tövében az *old* (< *ol*:- abszolút szótő + *-d*: igeképző) ige van meg, amelynek nyelvjárási változata az *ód* (< *ó*:- abszolút szótő + *-d*: képző). Az *ovdonia* a következő elemekre bontható: *ovdo*:- relatív szótő (< *ov*:- abszolút szótő + *-do*: igeképző) + *-ni*: főnévi igenév képző + *-a*: birtokos személyjel. Az *ovdonia* változat igazolja azt a már többször hangsúlyozott álláspontunkat, mely szerint az *-l* (ld. *old*) nem lehet szervetlenül betoldott mássalhangzó. Az elődje olyan *-δ*- (interdentális zöngés spiráns) volt, amely egyben elődje az *ovdonia* *-v*-jének és a mai nyelvjárási *ódania* változat *-0*- (zéro) hangjának. Ez utóbbi két esetben a *-δ*- egy másik irányú változásban *-w*- (bilabiális zöngés spiráns) lett, amely egyrészt *-v*- (dentolabiális zöngés) hanggá változott (ld. *ovdonia*), másrészt vokalizálódott, majd eltűnt az ejtésből, miközben megnyújtotta az előtte álló magánhangzót (ld. *ód*, *ódania*).

108. old.: A "*wimagguc uromc isten kegilmel*" mondatban a *wimagguc* írásképe más a *uimagguc*-hoz képest. Az ejtés azonban ugyanaz lehetett. Külön hangsúlyoznunk kell, hogy az *uromc* szó *urunknak* a értelmű, az *isten* pedig *istennek* a jelentésű s a *-nak a*, *-nek a* rag a birtokos szerkezetre utal és nem részeshatározó. Eszerint az *uromc* és az *isten* a birtokos s a *kegilmel* a birtok.

111. old.: Az "uromc scine eleut" urunk színe előtt esetében nagyon helyesen bírtok viszonyról ír a szerző. "Ez a birtokviszony képes helyhatározó", állapította meg.

Az is kiolvasható, hogy Ádám bűne az ember bűne, amit maguk a szavak is igazolnak a jelentéstartalmukkal.

115. old.: Többször is előfordul s erről már fent szóltunk, hogy a *neki* nem lehet részeshatározó névmás. A *-nek* határozóragot az E/3. személyű személyes névmásnak az *ő*-nek az *i* változata követi birtokos személyjel minőségben. (Vö.: *nekem* < *neke* + *-m*: < *men* 'én'; *neked* < *neke* + *-d*: < *te*, *ten* ld. *tenmagad*, *temagad*, török *sen* 'te). Az oroszban éppen fordítva van, vö.: or.: *mne* 'nekem' < *mn* ← nem or. *men* + *-e*: részeshatározó eset ragja, eredetét nem a szláv nyelvekben kell keresni, vö.: csuv. *mana* 'nekem': *man* + *-a*.

118. old.: Az "uromuchoz" szót 'urunkhoz' és nem "uromhoz" értelemben kell felfogni. A szó elemekre bontása helyesen: *uro*: szótő + *mu* 'én' (< *mun* ld. *men* 'én') + *-c*: többes szám jele + *-hoz*: határozórag.

119. old.: Egy többszörösen összetett mondat következik, amelyet hasznos lenne több nyelvésznek is egy kerek asztalnál megvitatni. Néhány ponton én másképp látom az elemzést, mint Gyárfás Ágnes, ezért az egész mondatot vizsgálatnak vetem alá: "*Scerelmes bratym | uimagguc ez scegin ember lilki ert. | Kit vr ez nopun ez homus vilag timnucebelevl mente. | Kinec ez nopun testet tumetive. | Hug ur uvt kegilmehel abraam. Ysaac. Iacob. Kebeleben helhezie. | Hug birsgnop ivtua mend w szentii es unuttei cuzicun iov felevl iochtotnia ilezie wt*".

A hat tagmondatból álló többszörösen összetett mondat első két tagmondata mellérendelő viszonyban van egymással: *Scerelmes bratym | uimagguc ez scegin ember lilki ert. |* A második és a harmadik tagmondat között alárendelő viszony van, amelyben a második a főmondat: *uimagguc ez scegin ember lilki ert. |* Bár kínálkozik, hogy a harmadik ennek tárgyi alárendelő mellékmondata legyen, azonban a kitehető utalószó: '*annak a*' (*szegény embernek a lelkéért imádkozunk*) arra utal, hogy jelzői alárendelő mellékmondatról van szó: *Kit vr ez nopun ez homus vilag timnucebelevl mente*. A negyedik tagmondat is a másodikkal van alárendelő viszonyban, annak ugyancsak jelzői mellékmondata: *kinec ez nopun testet tumetive*. A második tagmondatnak az ötödik a célhatározói alárendelő mellékmondata s a kitehető utalószó: '*azért, abból a célból*'. Tehát *imádkozunk e szegény ember lelkéért azért, abból a célból, Hug úr uvt kegilmehel abraam. Ysaac. Iacob. Kebeleben helhezie*. S a hatodik tagmondat ugyancsak célhatározói mellékmondata a másodiknak: *Hug birsgnop ivtua mend w szentii es unuttei cuzicun iov felevl iochtotnia ilezie wt*".

Mészöly Gedeon helytelenül tartja finnugor eredetűnek a *jó* szót. Hozzátesszük, a folyót jelentő *jó* szóval összetartozik végső soron a *jó* melléknév.

121. old.: A "java" szóban a szótő a *jav-*, amely a *jó* alakváltozata s az *-a* E/3. személyű birtokos személyjel.

A "*temető*" szót vizsgálva nagyon helyesen látja Gyárfás Ágnes, hogy a *teme* szótővel összetartozik a *tömeg* szavunk, ugyanakkor a Szinyei említette *tümetjük* formában benne van a *töm*, *tüm*, *tem* változatú igénk is. Hozzátesszük, a szó eredetileg igenévszó volt, a *temető* szóval még közelebbi kapcsolatban van a csuv. *täm* 'gödör. árok, mély szakadék', a magy. *tömlő* 'bőrből vagy más hajlékony, vízhatlan anyagból való hosszúkás tartály folyadék tárolására' stb., a *tömlőc* 'börtön, sötét cella' *töm* töve, az orosz *temnica* 'sötétség', *t'omnyj* 'sötét' szavaknak a *tem*, *t'om* töve átvétel. A gödör velejárója a sötétség, ezért természetes, hogy mindkét jelentésben használatos a szó akár külön-külön is.

125. old.: Nagyon jó kérdés a következő: "A régiségben volt-e 3. szem. igeragozás vagy csak 1. és 2. szem.?" Helyesnek vélem Gyárfás Ágnes megjegyzését, valóban, a 3. személyhez képest minden más személyű alak ragozott kell legyen. A földrajzi névi kutatásaim során derült ki, hogy az összes cselekvés elsőként a víz tevékenységével volt kapcsolatos s valamennyi kezdetben *-Vk* végű volt. Ma helytelenül *-ikes* igéknek nevezik, holott a *folyik* (< *fo-* + *-lyik*), *török* (< *tö-* + *-rik*), stb. volt az elsődleges, amely elsőként igenévszó volt s idővel az egyik irányban *foly*, *tör* ige lett, a másik irányban pedig névszó: *folyó*, *törő* stb. Később az első és a második személyre is vonatkoztatták a cselekvést s ezt úgy fejezték ki, hogy az ige után tették a megfelelő személyes névmást, pl. *tör* + *én*, *tör* + *te* s személyes névmásból fejlődtek ki az igei személyragok. Mint fent láttuk, a személyes névmásoknak már ebben az időben különböző alakváltozataik voltak használatosak, ezekből a *töröm* (< *törö-* + *-m* < vö.: *men* 'én') a tárgyias igeragozás kifejezőjévé vált, ezért az *m-* tárgyias igeragozás személyragja lett.

A *török* az alanyi ragozásban használatos forma, amelynek a töve a *tör-* vagy a *törö-* s ehhez járult az *én* személyes névmás, amelynek korábbi változata Vnk lehetett, örzi ezt az *engem* (< *enge-* + *-m* < vö.: *men* 'én') névmás *enge* eleme. Ez utóbbiban a *-k-* már zöngésedett. Tehát a *-k* alanyi ragozása igei személyrag szintén az *én* változatának a maradványa. Megjegyezzük, hogy a tárgyias ragozásban E/3. személyben is van személyrag, amely az *ő* személyes névmásnak az *i* nyelvjárási alakjából fejlődött.)

127. old.: Ez utóbbihoz tartozik egy nagyon fontos meglátása a szerzőnek s egyben alátámasztja azt, hogy a *terem* igeinek előzménye **teremik* lehetett és elsődleges a *teremt*-hez képest: "egyszerűbb az almafának összel az almát teremnie, mint termővé tenni a káoszt, a hamut". A *kamu* szónak rokona a *kumma* 'vízcsepp', amely forrásként szolgál s a forrásban, a magban, ahol a megtermékenyítés történik, egyfelől valóban káosz van.

128. old.: Kitűnő, igen lényeges megfigyelés a következő: "Régi nyelvek tanulmányozása során úgy láttam, minél régebb a gyök, annál több jelentéstartalom tapad hozzá s annál több felé ágazik szófajlag is." A kutatásaim eredményeképpen úgy fogalmaztam, hogy a vízzel kapcsolatos eredeti komplex jelentéstartalomban minden benne volt. Másképpen, a vízcsepp mint forrás eredetileg egyszerre tartalmazta, tartalmazza az összes tulajdonságot, ami rá és a belőle keletkező teremtményre jellemző. Ezek a rész tulajdonságok, amelyek az egészet alkotják, idővel önállósultak. Elkülönültek az igei és a névszói jellemzőket megnevező formák, az egyik pl. a víz tevékenységére utalt, a másik magára a vízre, a harmadik a víznek a színét, a részek egymáshoz való viszonyát (alsó, felső stb.) jelölte s egyéb jellemzőinek önálló megnevezésévé vált. Közben a természeti környezet más darabjait is megnevezték valamely azonosság vagy hasonlóság kapcsán. Így állhatott elő az a helyzet, hogy az ember testrészeinek a megnevezése a jelen tudással ellentétben másodlagos volt, mert a vízhez viszonyítva kapta a nevét a fej, a láb stb.

129. old.: A következő idézet arról tanúskodik, hogy az igazi, nagy tudású emberek a legszerényebbek s közülük tartozik Gyárfás Ágnes is: "...ma a régi nyelv elemzése kapcsán alig merem kimondani, hogy a TUR-AN azt jelenti: Isten gyermeke." Bár én másképpen bontom elemeire a *Turan* szót, de úgy is benne van, hogy 'forráshoz, főhöz, fent lévőhöz, őshöz, istenhez tartozó, azaz fenti, égi, ősi, isteni'. Mint fent jeleztem, a szónak *Tu-* az abszolút szógyöke, benne van a *tő*, a *fő*, a *nő*, az 'isten' stb. szó, vö.: or. *bog* 'isten' nem szláv eredetű szó, a szókezdő *b-* eredetileg *t-* volt. Idetartozik a latin *deus* 'isten, istenség', ahol a *de* az abszolút szótó és az *-us* a képző. Rokona az oszm. *tek* 'egyetlen, páratlan' szó, stb. A *Turán* esetében a fent jelzett két lehetséges megoldás közül bármelyik az igaz, a szónak lehetséges olyan jelentése, hogy 'istenhez tartozó, istennel ellátott, isten mellett levő'. Ez pedig ugyanaz, mint "Isten gyermeke" vagyis Isten utóda, Isten sarja.

129. old.: A "*terumte*" *teremte* elbeszélő múlt idejű alak, ahol a szótó a *terem*, korábbi alakban **teremik*, a *-t* ige képző, amely a *tesz* igéből alakult, az *-e-* (amely ma *-é-*) pedig az elbeszélő múlt jele.

A *ter*, *tur* 'iker' jelentésű szó a mezopotámiai képjel szótárban igen fontos adat, mert az eredeti *t-* szókezdőt örzi. Ez a hang a magyar *iker* szóban már eltűnt, de a valamikori meglétére utal a csuv. *jékër* 'iker' szó, ahol a szókezdő *j-* a *t-* egyik fejleménye. Egy másik fejleményét örzi a magy. *Hüküri-tó* földrajzi név, amelyben szókezdő *h-* van s a *tó* jelentése 'iker tó', másképpen 'elágazó tó'. Kiss Lajos téved, amikor a Földrajzi nevek szótárában az ökör szavunkat teszi meg alapul szolgáló szónak. Mindebből csak annyi igazolható, hogy az ökör szóban is benne van az elágazás, de az állatnévnek - amely kifejlett, herélt szarvasmarha megnevezése - alapul szolgáló szó vagy a szarvával kapcsolatos, vagy a nemi szervével. Ez utóbbi jelentést erősítik a csuv. *vākār*, dial. *mākār* 'bika, ökör', ÓT. *öküz*, ujj. *hoküz*, üzb. *hukiz*.⁶ A két utolsó adat azért is érdekes, mert az ujjur és az üzbég mint szkíta-hun utódnnyelvek szintén *h-* szókezdőt tartalmaznak. Ez jellemzője a magyarnak is (vö.: *hungár* népvünk), a baskírnak (*hyu* 'víz'), a burját mongolnak (*uha*, *uhan* 'víz') sőt a jakutnak is.

130. old.: Újabb kitűnő észrevétel: "Megfigyeltük, hogy a teremtés művének kódrendszere a rovásbetűk formavilágában kapott helyet,....". Mindezt megtámogatjuk azzal a megállapításunkkal, mely szerint a

⁶ Eleink gondolkodása szerint az elágazó folyó is dudorodó, kiálló ugyanúgy, mint a bika nemi szerve s a bikának ez a legfőbb megkülönböztető jegye.

kommunikáció, a nyelv megnyilvánulási formái, köztük a beszéd és az írás egyszerre jöttek létre s ennek alapul a víz szolgált a hangjával és a formájával stb.

136. old.: Az *ét, étek, eszik* szavakban az *é* valóban alapgyök, másképpen abszolút szótő. A *bendő* (< *ben-* + *-dő*) első eleme a *ben, bel, bél* változatokkal rokon, a *-dő* pedig helyhatározórag.

137. old.: A *titok* alakváltozata a **tilik*, amelynek fejleménye a *tilt* ige *til-* töve.

A *ti, til* pedig az *élet* szó *éle-* részével tartozik össze etimológiailag s a *til-* eredetileg élő vizet jelölt, amelynek fejleménye a *folyik, folik, folyó, foló*. Eleink gondolkodása szerint a mozgó víz az élő víz, másképpen élő az, ami mozog.

145. old.: A *mennyei* szó relatív töve a *mennye-*, amely a *menny* és a *mennyek* változattal tartozik össze. Elemekre bontva: *men-*, *meny-*: szótő + *-nye*: képző, *men-*, *meny-*: szótő + *-ny*: képző, illetőleg *men-*, *meny-*: szótő + *-nyek*: képző. A szótő rokon a törökségben ismert *mengü* 'örök' jelentésű szóval, de 'hajló, görbe' jelentése is van, vö.: magy. *mánfa mán-* része. Ez utóbbi megvan településnévben is, vö.: *Mánfa*.

168. old.: Gyárfás Ágnes könyvét elismerés illeti azért is, mert arról írt, amiről még nem írtak. "Ki volt ez a nép, amely a HB-ben szereplő és a mai magyar nyelvben is fellelhető gyökökkel fejezte ki áhítatos gondolatait, erről a mai tudomány nem ad számot." Sőt, a Magyar Tudományos Akadémia álláspontja szembe helyezkedik magával a gyökökkel is helytelenül.

169. old.: Labat szótárára gondolva igen lényeges, hogy "létezik egy olyan gyökszó gyűjtemény, amely a HB szavainak megfelelően a magánhangzóival együtt őrizte meg a több ezer éves alapszavakat. Labat szótárának és ennek a régi nyelvnek ez a legfőbb érdeme, hogy tisztán megőrizte egy olyan nyelv gyökállományát, amely magán- és mássalhangzóiban megfelel a magyar nyelvnek mind történeti, mind mai szóállományának".

177. old. Labat szótárában található *mund* 'dalol' szó elvileg összetartozik a magy. *mond* szóval, amelynek töve (< *mun-*: relatív szótő < *mu-*: abszolút szótő + *-n*: képző, *mon-*: relatív szótő < *mo-*: abszolút szótő + *-n*: képző) etimológiailag azonos a magy. *ének* (< *é-*: abszolút szótő + *-nek*: képző) szóval.

Gyárfás Ágnes a munkája elején írta, mi záró gondolatként emeljük ki: A HB "Értékes, mert magyar és azért is, mert a lélekkel foglalkozik. A magyarság számára legfontosabb a lélek ügye és a Világmindenségben kijelölt feladata a lélekkel való törődés." (16. old.)

Bár a szerzőnek a saját feladata szempontjából igazat kell adnunk, mely szerint "Mi elfogadjuk a nyelvének kitűnő olvasatát. Nem nyelvi, hanem értelmi szempontból olvastuk el újra s elemeztük kérdeve kifejtő módon mondattanilag. Azért tartjuk fontosnak ezt az elemző módszert, mert a mondattani elemzés kérdései rávezetnek a pontos szófaji megfelelésekre is." (17. old.) Engem éppen ezek a gondolatok ébresztettek rá arra, hogy az eddigi hangtani és alaktani elemzéseket újra számba kell venni, el kell végezni azoknak a kritikai bemutatását s a Halotti Beszéd hangtani és alaktani vizsgálatát immár az új ismeretek birtokában el kell végezni azért, hogy minél kevesebb félreértés, tévedés maradjon benne, sőt, lehetőleg tökéletes, igazi elemzését adjuk a legrégebb összefüggő írott magyar nyelvemléknek.

Egyértelmű, Gyárfás Ágnes könyve hiánypótló, tömör, óriási tudás rejlik minden sora mögött, amely nem hamis utakon jár. Megérdemli az odafigyelést, beszélni és írni kell róla. Valamennyi megállapítása figyelemre méltó, egyformán fontos és nagyszerű. Példamutatóan elemző mű Gyárfás Ágnes könyve. Az érdemei közé tartozik az is, felhívta a figyelmet arra, hogy több oldalról megközelítve kell megvizsgálni a Halotti Beszédet. A szerző mondattani szempontból értelmezi, egyben belehelyezi abba az ősi tudásba, amely megvan a magyar nyelvben de sok elemet megőriztek a magyarral kapcsolatos nyelvek, különös tekintettel a Mezopotámiában ismert és használt ősi nyelvre, amelyet Gyárfás Ágnes a turánival azonosnak tart s amelynek köze van a szkítához és a hunhoz. Bár a bemutatás és elemzés elsősorban a Magyar Tudományos Akadémia feladata lenne, ennek az érdeklődésnek a hiányában azokhoz a szakemberekhez szólunk, akik a mezopotámiai ékjes írásnak, a korábbi pecséthengereknek az ismerői, a Halotti Beszéd nyelvi elemzésének a szakemberei, a magyar nyelv és a magyarral kapcsolatban lévő nyelveknek a tudói, ismerői, sőt a szkíta és a hun nyelvekről is tájékozottak, hogy ismerkedjenek meg Gyárfás Ágnes könyvével és szóljanak róla ők is.

Igen lényeges, hogy Gyárfás Ágnes újat alkotott, mindemellett a megállapításai nem mondanak ellent Szentkatolnai Bálint Gábor írásainak és Ucsiraltu kínai mongol professzor hun kutatásainak, valamint a földrajzi névi kutatásainkból kiolvasható következtetéseknek. Ezek a munkák kölcsönösen megtámogatják egymást. S ez azért természetes és szükségszerű, mert mindaz, ami a HB kapcsán olvasható e könyvben, benne van a nyelvünkben és kiolvasható a földrajzi nevekből is.

Rövidítések

ang.	angol
bask.	baskír
csuv.	csuvas
HB	Halotti Beszéd
Kāšy..	Kāšyari
ko.	komi
ld.	lásd
magy.	magyar
or.	orosz
oszm.	oszmán
osztj.	osztják
ÓT.	ótörök
tör.	török
ujg.	ujgur
üzb.	üzbég
vog.	vogul
vö.:	vesd össze

Források, Irodalom

- ✚ CZEGLÉDI 2004-2007 - CZEGLÉDI Katalin *A földrajzi nevek hangtana, mondattana* in: Nyelvészeti östörténeti füzetek 1-5.
- ✚ CZEGLÉDI 2007 - CZEGLÉDI Katalin Szkíta-hun nyelv östörténete, *Hangtan*. Farkas-Lőrinc Imre Könyvkiadó.
- ✚ CZEGLÉDI 2007 - CZEGLÉDI Katalin Szkíta-hun nyelv östörténete, *Ősmondattan*. Farkas-Lőrinc Imre Könyvkiadó.
- ✚ CZEGLÉDI 2012 - CZEGLÉDI Katalin A magyar nyelv szerepe östörténetünk kutatásában VI. *Törzsneveink*. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár, 2012.
- ✚ CZEGLÉDI 2013 - CZEGLÉDI Katalin A magyar nyelv szerepe östörténetünk kutatásában X. *A magyar-török nyelvviszony*. Mahmüd al-Kāşyari török szótárának és nyelvtanának alapján. I. kötet. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár.
- ✚ CZEGLÉDI 2013 - CZEGLÉDI Katalin A magyar nyelv szerepe östörténetünk kutatásában X. *A magyar-török nyelvviszony*. Mahmüd al-Kāşyari török szótárának és nyelvtanának alapján. II. kötet. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár.
- ✚ CZEGLÉDI 2012 - CZEGLÉDI Katalin A szkíta-hun nyelvek története. *Gyökrendszer*. I-II-III. kötet. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár.
- ✚ CZEGLÉDI 2013 - CZEGLÉDI Katalin Nyelvi kapcsolatainkról másképpen IV. *Számneveink*. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár.
- ✚ CZEGLÉDI 2013 - CZEGLÉDI Katalin Nyelvi kapcsolatainkról másképpen V. *A névmások*. Czeglédi Katalin, Hungary, Pilisvörösvár.
- ✚ ERDÉLYI 2004 - ERDÉLYI István *Őseink nyomában*. Masszi Kiadó, Budapest 2004:53
- ✚ GYÁRFÁS 2010 - GYÁRFÁS Ágnes *A Halotti Beszéd mondattana*. MBE Miskolc. 2010.
- ✚ Kāşy. - - Mahmüd al-Kāşyari 2008. Orosz nyelvről fordította Czeglédi Katalin, Megjelenés alatt a Helikon Kiadónál. A könyv eredeti címe *Dīvān Lugāt at-Turk*, oroszra fordította, az előszót és a megjegyzéseket írta Z. – M. Auezova. A szómutatót összeállította R. Ermersz. – Almati: Dajk-Press, 2005. – 1288 oldal + 2 oldal.
- ✚ OBRUSÁNSZKY 2010 - OBRUSÁNSZKY Borbála szerk., *A magyarság eredetének nyelvészeti kérdései*. Szentkatolnai Bálint Gábor emlékkonferencia kiadványa, Táltos Kiadó 2007.
- ✚ UCSIRALTU 2008 - UCSIRALTU *A hun nyelv szavai*. Napkút Kiadó Budapest, 2008.

CZEGLÉDI, Katalin: On the Book *'The Syntax of the Funeral Sermon'* by Ágnes Gyárfás

In this book review the author takes under the loop the book of Ágnes Gyárfás *'The Syntax of the Funeral Sermon'*, the oldest the oldest known and surviving contiguous Hungarian text.

~ ~ ~ ~ ~